

AMÍG TERVEZEK, MINDEN RENDBEN VAN, MERT AZ ÖNMAGÁBAN TELJES

– *Beszélgetés Zelenka Nóra jelmeztervezővel* –

– *Egy nyolcrészes sorozat jelmezeit kellett megtervezned. Korábban is vettél részt ilyen nagylélegzetű munkában?*

– Terveztem már hasonló méretű sorozathoz jelmezeket (*Egynyári kaland*), de az a mai korban játszódott, és emiatt nyilván egészen más jellegű volt a feladat is. Egyébként a Magyar Képzőművészeti Egyetemen végeztem jelmeztervezőként, és az eredeti elképzelésem a jövőbeli pályámról az volt, hogy főként történelmi jelmezeket fogok tervezni, mint maiakat. Mivel kevés ilyen típusú film készül, inkább színházak számára volt szerencsém különféle korokban játszódó darabokhoz kosztümöket tervezni, filmeknél kevésbé adódott ilyen munka. Annyira örültem, mikor megkaptam ezt a felkérést – nagyon nagy megtiszteltetés volt, hogy én foglalkozhatok ezzel a korrall.

– *Hogyan indul el maga a tervezési folyamat?*

– Először elolvasom a forgatókönyvet, és mivel vizuális alkat vagyok, már szinte látom is magam előtt a karaktereket. Még erőteljesebben hat, mikor megtudom, kik lesznek a színészek, mert akkor már egyértelműbb, hogy egy adott típusú színészből, színésznőből mit lehet kihozni. Fontos szempont az illető testalkata, és az sem mindegy, hogy szőke, hideg szépség-e, esetleg vörös hajú vagy fekete – ezen is múlik, milyen lesz majd a jelmeze. Ezt követően leülünk a rendezővel, aki szintén elmondja, ő milyennek szeretné a karaktert. Ha neki nincs konkrét víziója arról, milyen legyen egy-egy jelmez, vagy hogy milyen minta legyen rajta, akkor csak arról beszél, hogy milyen belülről a megformálandó alak. Fontos szempont, hogy kit kell csúfítani vagy szépíteni, félelmetessé vagy gyámoltalanná tenni. Mindezeket az információkat én lefordítom a ruha nyelvére. Ehhez nyilván tudni kell, hogy a színeknek milyen szimbolikája van, illetve hogy a szabás és az anyaghasználat hogyan formálja a karaktert. Nem mindegy például, hogy valaki matt anyagot visel – azaz rejtőzködik – vagy fényeset (az utóbbi nyilván meg akarja mutatni magát), mint ahogy az sem, hogy

ki hordhat arannyal meg ezüsttel átszőtt selymet és brokátot, és ki az, aki kénytelen egyszerűbb anyagokból készült ruhákba öltözni, holott a drágábbakat is megengedhetné magának. Ezek mind-mind elmesélnek valamit a szereplőről.

Minden ruhadarabnak megvan a jelentése. A cipők például nagyon árulkodóak lehetnek: ha az ember felvesz egy divatos öltözéket, de hozzátesz egy ilyen kis szerencsétlen cipőt, az utóbbi teljesen átírhatja az előbbi üzenetét. A dolog érdekessége, hogy pont ez filmen nem igazán működik: a kamera nagyon ritkán közelít rá a lábakra. Arra is figyelni kell, hogy legtöbbször körülbelül deréktól fejtetőig látjuk a színészeket; így nem sok értelme van, ha a díszítések, hímzések, amelyek gyakran hordoznak valamiféle szimbolikus jelentést, máshová kerülnek.

Az én munkám tehát akkor kezdődik, amikor megvan a forgatókönyv, megvan a rendező által megadott karakterleírás, és megvan hozzá a színész is. Első körben elkészítek néhány vázlatot, és ezt elkezdjük gyúrni. Ezen a ponton már a díszlettervezővel is folyamatosan egyeztetünk. Van olyan jelmeztervem – nem is egy –, ami végül nem valósul meg, de az is előfordul, hogy addig alakítunk, formálunk egy-egy elképzelést, míg már nem is közelít ahhoz, amit eredetileg szeretnénk volna, így aztán visszakanyarodunk az elsőhöz, mert rájövünk, mégiscsak az volt a legjobb.

Ezt követően jönnek a technikai nehézségek: a jelmezterv nagyon klassz, de ki csinálja meg időre a megfelelő minőségben, és főként mennyiből? Amiatt, hogy Magyarországon az elmúlt évtizedekben – az utóbbi éveket leszámítva – nagyon kevés történelmi film készült, a szakma nagyjai nem termeltek ki utánpótlást: egy eredeti fűzöt például csak nagyon kevesen tudnak ma már kiszabni. Ha megvannak a kivitelezők, következik a rengeteg egyeztetés a műhelyekkel, hogy a színészek a ruhapróbákon időben részt tudjanak venni. Egyébként ez – a timing része – a legidegőrlőbb az egészben. Amíg tervezek, minden rendben van, mert az a folyamat önmagában teljes, a papírra bármit rajzolhatok. Aztán kiderül, mi az, amit vagy lehetetlenség beszerezni, vagy meg kell csináltatni, de sem idő nincs rá, sem elegendő pénz. A *Tündéerkert* esetében is kevés időnk volt, és nagyon intenzíven dolgoztunk, de természetesen nem kellett mindent egyedül csinálnom. A csapatomból Bosnyák Tímeát és Madarász Mártit emelném ki: ők

régóta dolgoznak a szakmában, és sokat segítettek abban, hogy mivel kihez forduljunk. Az ékszereket például részben egy olyan magyarországi ötvösművésszel csináltattuk, aki gyönyörű dolgokat készített már számos külföldi produkciónak és az operának is. Tényleg a legkiválóbb emberekkel sikerült együtt dolgoznunk, és szerintem ez meg is látszik a végeredményen. Persze ez egy hosszú és nehéz folyamat: a néző talán el sem tudja képzelni, hányszor kellett újrapróbálni a ruhákat, hányszor kellett azt mondanom, hogy nem, ez még így sem jó, ez nem olyan, mint amit akartam, ez két centivel lejjebb van, ez pedig két centivel feljebb... Nyilván ezek az én személyes rigolyáim, de hát a végére így lett olyan egy-egy viselet, amilyennek látni szerettem volna.

Ami az inspirációt illeti, bármi megihletheti az embert egy-egy karakter esetében, de mindig az lebegett a szemem előtt, hogy az egyszerű vagy a kevesebb tulajdonképpen több. Nem vagyok híve a túldíszítettségnek, hogy mindenhol legyen mindig valami: szeretem, amikor egy kicsit letisztultabb képet látunk, és van idő figyelni egy-egy apróbb részletre is. Nyilván előfordul, hogy ennek éppen az ellenkezője indokolt, de az alapfelfogásom ez. Olyan is van, amikor a természetből inspirálódik az ember: néha egyszerűen nem tudom, hogy egy bizonyos összeállításhoz milyen szín illik, aztán kinyílik a kertben egy virág, aminek van fehér, sárga, illetve lila része is, ráadásul az egész így együtt gyönyörű, és akkor megvan a megoldás. Ilyen apróságokból állnak össze az ötletek.

– A sorozat cselekménye egy adott történelmi korhoz kapcsolódik. Milyen kutatásokat kellett végezned a tervezés előtt?

– A cselekmény 1610 körül játszódik, vagyis ez hivatalosan már a barokk kora, de én – afféle átmenetként – tudatosan a késő reneszánszban tartottam a viseleteket. Ehhez azt kell tudni, hogy minél inkább keletre megyünk, nyugathoz képest van egyfajta lemaradás a divatban is: jól érzékelhető, hogy ebben a régióban kicsit később vesznek át dolgokat, és ez ma is így van, bár ma már azért lényegesen felgyorsult ez a folyamat. Emellett azt gondoltam, hogy ehhez a fajta Erdély-misztikumhoz meg ennek az időszaknak a történelmi képéhez sokkal inkább illenek a késő reneszánsz díszítések, a korabeli sárkánymotívumok, a súlyosabb brokát- és bársonyanyagok, mint a barokk könnyedebb, de túldíszített stílusa. Az általam megtekintett festmények is egyértelmű-

en tükrözték, hiába vagyunk évszám szerint a barokk korban, ez tulajdonképpen még nem az. Úgyhogy szeretném kihangsúlyozni: nem véletlen, hogy a sorozat viseleteiben ez köszön vissza. Tudatosan van így.

Ami a kutatást illeti, megpróbáltam minél több korabeli feljegyzést elolvasni az adott téma kapcsán, sokat könyvtáraztam is. Ez egy nagyon bonyolult időszak a magyar viselettörténetnek, mivel ekkorra Magyarország területe már három részre szakadt. Egyrészt nyugatról – azaz a Magyar Királyság irányából – nagyon sok, részben spanyol eredetű behatás éri, másrészt a hódoltság felől, délről ott van az óriási török befolyás: a rengetegféle anyag, különböző szabásminták, ruhadarabok, különféle bőrök áramlanak be tőlük, ráadásul ezek között sok olyan is van, amiket a magyarok azelőtt nem használtak, illetve nem is ismertek. Számos hagyatéki leltár maradt ránk, amelyekben felsorolják, hogy egykori tulajdonosaik milyen ajándékokat kaptak, vagy hogy milyen sokféle török holmijuk volt. A turbánt és a bő bugyogót leszámítva rengeteg minden beépült a magyar viseletbe. Emellett az áttanulmányozott forrásokból az is kitűnt, hogy az Erdélyi Fejedelemség viselete egy tágabb régióba is beilleszkedik: a feljegyzések szerint például elég nehéz megkülönböztetni egy lengyel nemes egy erdélyi nemestől. Érdekes módon a török és a lengyelországi öltözködési szokások átvétele főként a férfiak viseletében érhető tetten, a nőkre inkább a nyugati divat volt hatással. Gondoljunk csak arra, hogy például a kaftán, ez a jellegzetesen török ruhadarab beépült ugyan a magyarok ruhatárába, azonban a nőknél nem jelenik meg sehol, de nem jelennek meg a török női viselet egyéb elemei sem. Egyébként nem feltétlenül a különféle hatások miatt nehéz eligazodni ebben a korszakban: amit az egyén viselt, tükrözte azt is, hogy milyen társadalmi vagy nyelvi-etnikai csoporthoz tartozott. Szóval ezek a tényezők mind-mind megjelennek az öltözködésben.

Az is inspiráló lehet ilyenkor, ha van a korról olyan történelmi film, amiben megfog a kosztümök minősége és hitelessége. Erről a időszakról szinte alig készültek filmek, de azért találtam egy-kettőt: ilyenek például a Báthory Erzsébet történetét feldolgozó alkotások, emellett pedig ott van Sienkiewicznek a *Tűzzel-vassal* című történelmi trilógiája – az nagyjából szintén erre a periódusra esik, és lengyel nemesek, kozákok meg hajdúk is szerepelnek benne. Mindenesre erről a

régióról, illetve erről a korszakról jóval kevesebb ilyen alkotás született, mint amennyit angol nyelvterületen mondjuk VIII. Henrik vagy Spanyolországban Aragóniai Katalin koráról lehetne találni.

– *Körülbelül mennyi időd volt a tervezésre?*

– A felkérést 2022 februárjában kaptam, és márciusban már Velencébe mentem inspirálódni, úgyhogy valamikor előtte fogtam hozzá olvasni a téma kapcsán, illetve kezdtem el dolgozni rajta. Nem volt sok időm, de annyira megfogott a feladat, annyira szép volt, hogy több hónapra flow-ba kerültem. Adatokat, inspirációs képeket gyűjtöttem, majd elkezdtem rajzolni, de szinte nem is tudom reálsan érzékelni, hogy ez hány hónapomba telt. Körülbelül egy nem egészen fél éves előkészítésről beszélünk. A tervek megvoltak időre – azokkal mindenképpen konszenzusra kellett jutni, el kellett fogadtatni őket a forgatás előtt –, az anyagok viszont nem egyszerre érkeztek. A többi azon múltott, hogy a varrodák mikorra tudják az újabb és újabb feladatokat teljesíteni. A forgatás kezdetétől számítva még jó pár hónapig biztosan gyártottuk a jelmezeket.

– *Hány jelmezt kellett körülbelül megtervezned?*

– Az elején hetvenkét megszólaló szereplő volt. Végül valamivel többen lettek, de maradjunk ennél a számnál. Nekik megvarrattuk a jelmezeiket. Persze ez sem csak hetvenkét ruhadarabot jelent, ugyanis a főszereplőknek fejenként több teljesen önálló öltözék készült. Nem szoroztam fel, de óriási mennyiség. A statisztériára úgy állapotunk meg – és itt több száz statisztáról van szó –, hogy nekik nagyrészt kölcsönözzük a jelmezeket, de az ő esetükben is gyakran előfordult, hogy bizonyos öltözékeket le kellett gyártatni, mert nagyon sok olyan jelenet volt, ahol ezeket tönkre kellett tenni. Amikor például valakit leszúrnak, megölnek, lefejeznek, ott a ruha úgy sérül, hogy annak több verzióját kellett elkészítenünk. Hasonló a helyzet, ha valaki tűz általi halált hal: kell egy változat a színész közelijéhez, egy másik a kaszkadőr számára – ezt olyan anyaggal itatják át, ami nem engedi, hogy a viselője megégjen. Emellé kell még egy, ami félig már leégett – ez bábura kerül, és a jelenetnek ahhoz a részéhez van rá szükség, amiben huzamosabb ideig ég a szereplő. És ott van a jelenet vége a megégett hullával, de maradványaiban még itt is megtalálható rajta a ruha: ez jelzi, kit is látunk tulajdonképpen.

Voltak olyan esetek, amikor tudtuk, hogy valaki valahogyan meg fog halni, de azt nem gondoltuk, hogy négyszer kell megismételni a jelmezét. Azzal is sokat küzdöttünk, hogy az ukrán háború hatására elszabadult az infláció, így hiába állítottunk fel pontos költségvetést, mindennek megemelkedett az ára. Ami a ruhákat illeti, azok folyamatosan készültek: indítottunk az első etappal, hogy az a kezdésre meglegyen, és amikor elkezdtük forgatni a filmet, akkor fogtunk hozzá a második etaphoz. Viszont hiába volt meg hónapokkal előbbre mindenkinek a jelmezterve, az egyes öltözetek legyártása nem ment egyik napról a másikra, és ahogy telt az idő, úgy emelkedtek az árak is.

- *Hogyan kellett a szereplők ruháit megtervezned? Elvárás volt, hogy ezek korhűek legyenek?*

- A koncepció az volt, hogy egy-egy jelmez semmiképpen ne iparművészeti pontossággal előállított rekonstrukció legyen, hanem ahogyan maga a forgatókönyv is tartalmaz teljesen fiktív jeleneteket, ugyanebben a szellemben kellett megtervezni a jelmezeket és a díszleteket is. Természetesen a díszlettervezővel folyamatosan egyeztetünk, mert az nem fordulhat elő, hogy mondjuk egy jelenetben a jelmezek korhűek, a díszletek meg nem, illetve fordítva – tehát ezt egységesíteni kellett. Egyébként én pontosan utánanéztem az adott kor viseleteinek, azonban ebből nagyon sok mindent nem vettünk át, hanem fantáziával oldottuk meg. Ez elsősorban azért is van, mert ezt a misztikus erdélyi világot megpróbáltuk kicsit a mese felé elmozdítani.

Palotsai Annánál például – mondjuk Báthory Erzsébettel vagy Báthory Annával szemben – inkább a nyugatos vonalat próbáltam megmutatni, Török Katánál viszont kifejezetten akartam egy kis törökös jelleget: nála már megjelennek azok a típusú anyagok, kelmék, sőt szabásminták is, amelyek inkább a törökökre jellemzőek. Ezzel leginkább az egzotikusságát, a buja keleti hatást felvállalni merő nőt próbáltam bemutatni.

Egy-egy karakter jelleme egyébként az általa viselt színekben, anyagokban is visszatükröződik. Például Báthory Annát szinte attól a pillanattól követni tudjuk, ahogy nagyon fiatal lányként a gyerekkorból kilép. Az ő esetében a jellemfejlődésnek erre az aspektusára helyeztem

Báthory Anna karaktere számára készített ruhaterv

a hangsúlyt. A magyar viseletben a kor legjellemzőbb színe a halványpiros, és azt szerettem volna, hogy nála ez eleinte a tisztaságot jelenítse meg, majd a számára kitalált motívumrendszerrel meg az anyag egyre mélyülő tónusával érzékeltessem, hogyan válik erős, felnőtt nővé. A legelején felhasznált halvány taftok, illetve a virágmotívumok tehát azt a célt szolgálták, hogy olyannak lássuk, amilyenek elképzelünk egy mesebeli fiatal lányt, aki épp útnak indul. A tipikus magyar viselet az ő ruháiban úgy jelenik meg, hogy az a nyugatitól is, a keletitől is eltér. De hogy konkrét példát is mondjak: a fűző a magyar viseletben mindig elől fűzött, és ennek megfelelően az övét is így fűztem, nem hátul.

Vannak különben a kor öltözködésének olyan jellegzetességei is, amit nem mindenkinél tudtunk végül használni. A főúri viselet önmagában eléggé szabályozott volt, és a parasztság, illetve az alsóbb osztályok tagjai nem is viselhették ugyanazt, mint a nemesek, még akkor sem, ha bizonyos anyagokat megengedhettek volna maguknak. Az ékszerek-

re vonatkozóan szintén ismerünk hasonló megkötéseket. Ugyanakkor az alsóbb osztályok tagjai mégis másolták a felsőbb osztályok öltözködését: mondhatnánk úgy is, hogy ez volt a divatirány. A dolog egyik érdekessége, hogy a főúri viselet viszont átvette az alsóbb osztályoktól a kötényt, és ez egy olyan jelenség, amire Nyugat-Európában sehol máshol nem találtam példát. A kötényt eredetileg a ruha védelme miatt használták, a főúri változatot viszont már különleges csipkével díszítették, arany- vagy ezüstszállal is átszőhették – szóval egészen más funkciót kapott. A sorozatban ez a ruhadarab Báthory Erzsébet, illetve Imreffyné öltözetében is megjelenik. Nem akartam didaktikusan végigvezetni az összes nőalakon, mert látványként ez azért túlságosan a népmesék világához közelített volna, viszont ezzel együtt mégis egyfajta kapaszkodóul szolgált ahhoz, hogy legalább hangulatában megidézzük a kor viseletét.

A feladat másik része az volt, hogy a sorozatbeli családokat – a Báthory és a Bethlen családról beszélünk – elválasszam egymástól. Ők egyébként is tűz és víz, ráadásul Báthory Gábor olyan a maga korában, mint ma egy rocksztár. Mivel az ő családja címerében egy sárkány és három sárkányfog is szerepel, a sárkánymotívum mindenképpen meg kellett hogy jelenjen az öltözetében. Persze nem akartam sárkányokat aggatni rá; ehelyett inkább pikkelyes anyagokat használtam, illetve a bőrnek nagyon sok olyan változatát, ami utalhat sárkánybőrre. Ez általában a dolmányának az ujján vagy a nadrágján jelenik meg, és persze csak akkor látszik jól, ha ráközelít a kamera. Nem tudom, mennyire fogják észrevenni a nézők, de a felhasznált bőr az ereze miatt mindig olyan kicsit, mint a kígyó, a gyík vagy a sárkány bőre. Báthory Gábor színe különben a piros, de emellett megjelenik nála a fekete és az arany is. Ezeket a színeket a Báthory család minden tagján végigvittem; ez köszön vissza többek között Erzsébet kötényén is, amit a börtönben majd kendőként tesz magára. És hogy visszautaljak arra, amit korábban mondtam: így lesz a sorozatban a jellegzetesen magyar főúri kötényből a fantázia segítségével egy többfunkciós ruhadarab.

A sárkányokra visszatérve: a motívum nagyon adta magát a címer miatt, ugyanakkor az is egyértelmű volt, hogy a Báthoryak esetében semmiképpen nem lehet a mai közönség számára talán legismertebb kínai vagy fantasy sárkányábrázolásokat felhasználni. Emiatt is mentem tanulmányútra Velencébe: a város Szent György mítoszának egyik

fellegvára, és szinte nem is lehet olyan templomot találni, ahol a sárkány így vagy úgy meg ne jelenne. Ugyanez igaz az ékszerek, a fegyverzet, a kelmék esetében is. Azt semmiképpen nem akartuk, hogy mindenkin mindig megjelenjen ugyanaz a motívum, viszont a Báthory család mindhárom tagja követi ezt a fekete-piros vonalat, sárkánnyal vagy anélkül. Hogyha egymás mellé tesszük őket, eléggé egyértelmű, hogy egy címer alá tartoznak.

Az ellenpont természetesen a Bethlenek voltak. Ők a kék színt kapták – ez különben mindig a jók, az igazak színe. Az ő címerállatuk a hattyú. Ez megint egy olyan motívum, ami megkerülhetetlen, ráadásul annyira szép formailag, hogy muszáj volt használnom. Ráhímeztettem például Károlyi Zsuzsanna ruhájára is. Egyébként ő is – akárcsak Bethlen Gábor – a kék különböző árnyalataiban jelenik meg, és amikor vele kapcsolatban a gyászt akartam érzékeltetni, az általa viselt szín már annyira sötétkék lett, hogy szinte fekete. Ebben a színskálában tartottam az egész családot, beleértve a dadát is.

Báthory Gáborhoz képest Bethlen sokkal visszafogottabb, a reformátusokra jellemzően inkább puritán. Báthory sem katolikus, de a maga barokkos arany és piros pompájával jó ellenpontja Bethlennek. A hattyú-motívumot sem csak Károlyi Zsuzsanna öltözetébe tudtam becsempészni, hanem Bethlen páncéljánál is használtuk. Egy csodálatos munkatársammal, Koszta Zoltánnal csináltattam a vérteket, és a hattyú – mint fém a fémen – itt is megjelenik, azonban egyáltalán nem tolakodóan. Azért remélem, hogy a szemfülesebb nézők így is kiszúrják.

A főszereplők közül még Imreffy kancellárt említeném meg. Ő Báthory Gábor tanácsadója, és emiatt gyakran látjuk a fejedelem mögött. Báthory extremitásához képest ő kevésbé szembetűnő személyiség, ezért nála mindig megmaradtam a színtelenségnél. Ez azt jelenti, hogy ő vagy fekete-fehér, vagy fekete ruhadarabokat visel, esetleg a feketének a különböző árnyalatait. Úgy rejtőzködik – ez a karakter egyik jellegzetes vonása –, hogy közben mégis mindig jelen van. Az egyes szereplők személyiségét mindenféle apró megoldásokkal lehet kifejezni: nála például az, hogy egy feltűnő ékszert visel, a nagyravágására utal. Miközben látjuk, hogy nem mer harsányabb ruhadarabokat felvenni, mert tudja, hol a helye, az ékszer azt sugallja, hogy ez mégsem teljesen így van. Erre erősít rá különben az öltözéke is, aminek körülbelül valami ilyesmi az üzenete: ha már nem lehetek színes, leszek fekete-

*Ruhaterv
Károlyi Zsuzsanna karaktere számára*

fehér, de akkor a fekete-fehérnek olyan mintázatát választom a dolmányomhoz, ami egyszerűen minden szemet odavonz.

Imreffyné is érdekes karakter. Nála figyelhető meg – és ez sok mai emberre is igaz –, hogy amikor viselkednie kell, nagyon kifinomultnak tud mutatkozni. Van olyan jelenet, ami az udvarnál játszódik, és abban például az ő ruhája az egyik legszebb, bár kevés szó esik róla. Imreffyék nem nemesi származásúak, és ezt úgy próbáltam visszaadni, hogy mikor hazamennek a birtokukra, az asszony hirtelen valóságos komám-asszonnyá alakul át, aki egyik pillanatban lefejezi a csirkét, a másik pillanatban már a szakácsnéval kiabál. A viselete színeiben és formájában ekkor is hasonlatos a fogadóruhájához, mégis azt lehet mondani, tulajdonképpen itt derül fény arra, ki is ő valójában.

– Térjünk vissza kicsit a főszereplők vértjeire. Törekedtetek ezek kapcsán arra, hogy valamelyest korhűek legyenek, vagy pedig korhű elemekre támaszkodva ti kreáltátok meg őket?

- Bethlen és Báthory Gábor nagyon sokat van premier plánban, az ő esetükben igyekeztünk figyelni a korhűségre, és szerintem sikerült is. A megjelenített időszak fémből készült páncélzata már teljesen elkülönül mondjuk a sztyeppei magyarok kis lemezekből összerakott bőr vértjeitől, és az említett történelmi alakokat ábrázoló festményekről azt is tudjuk, hogy ők konkrétan milyen páncélzatot viseltek. Természetesen a törökök megjelenésével a fegyverzet elemei is változtak: egyrészt mert alkalmazkodni kellett az ő harcmodorukhoz, és ez kihatott a felszerelésre is, másrészt pedig a magyarok használtak is olyan török fegyvereket, amelyekre egy-egy összecsapás során zsákmányként tettek szert. Nyilván a viseletet is ehhez kellett igazítani, és ezért is jellemző inkább a férfiak viseletére a török és magyar jellegzetességeknél ez a fajta keveredés.

A mellékszereplők esetében más megoldásokat alkalmaztunk. Természetesen náluk is törekedtünk arra, hogy az öltözék, illetve a fegyverzet korhű legyen, de itt inkább a hihetőség volt a fő szempont, illetve az, hogy a látvány egyben maradjon, és ne legyenek kirívó elemek. Ott volt az erdélyi szászok serege, akiknél a nyugati – németes – hatást domborítottuk ki: az ő fegyverzetük, felszerelésük például fejlettebb technikai szintet képvisel, mint a többieké. A török janicsárok, illetve szpáhik viseletének szintén megvoltak a maguk jellegzetességei. Bár az előbbieket ruhája teljes mértékben rekonstruálható, én túl harsánynak éreztem azt a világoskéket és pirosat, amit eredetileg viselhettek. Inkább olyat szerettem volna, ami kevésbé hat rajzfilmesen, de mégis az első pillantásra egyértelművé teszi számunkra, hogy törököket látunk. Szerencsére sikerült olyan bőrből készült vérteket találni, amiket sok helyen bearanyoztunk, és úgy érzem, hogy a látványt, amikor Bethlen megérkezik a janicsárok, illetve a szpáhik kíséretében, sikerült képilleg feljebb emelnünk. Az az üzenete a jelenetnek, hogy ezek a török katonák Bethlennel vannak itt, és ha ők itt vannak, akkor már nem lehet gond.

- *Térjünk ki a hajdúkra is. Ők eddig kimaradtak a szórásból.*

- Jó, hogy mondd. Igazából több sereget kellett egymástól elkülönítenem: amint már említettem, ott voltak egyrészt a szász városok emberei, másrészt Thurzó György katonái (az ő esetükben is inkább nyugatias irányba próbáltunk menni), harmadrészt az erdélyiek (Bá-

thory Gábor katonái), illetve a törökök, végül pedig a hajdúk. Az utóbbiak esetében abból indultunk ki, hogy seregüket olyan szabad harcosok alkotják, akik pásztorokból élnek, ugyanakkor zsoldosként is megállják a helyüket, ha a szükség úgy kívánja. Az öltözékük ennek megfelelően egy kicsit a vademberekéhez hasonlatos: gyakran hordanak báránybőrt, ami máshol leginkább a pásztorok viseletében jelenik meg, és ez valamiféle szilaj vadságot kölcsönöz nekik. Velük szemben az erdélyiekre alapvetően a dolmány, a szűkszárú nadrág és a csizma a jellemző, ezenkívül pedig a süveg, az utóbbit viszont legtöbbször nem használtuk, mert az operatőrök általában nem szeretik, ha valami van a szereplők fején.

A hajdúknál figyeltünk arra, hogy a ruháik durvább anyagokból készüljenek. Általában inget viselnek valamilyen bőrmellénnyel, esetleg kicsit hosszabb, ujjatlan dolmánnyal, és fémpáncél helyett többnyire csak bőr védőfelszerelést. Azáltal is egységessé próbáltam tenni őket, hogy sokukra kopott, pirosas színű, bővebb szárú nadrágot adtam, amitől lett valamiféle keleti jellegük, ugyanakkor azonban jól láthatóan különböztek a törököktől. Persze én is tudom, hogy egy szabad pásztorokból álló zsoldoscsapatnak nincs egységes ruházata, viszont másképp egy-egy olyan jelenetben, mikor mindenki mindenkivel találkozik, egyszerűen képtelenek lettünk volna elkülöníteni a különböző táborok harcosait.

A viseletek kapcsán azt még mindenképpen elmondanám, hogy akár női fűzőkről, akár dolmányokról vagy mentékről esik szó, minden ilyen ruhadarab esetében különleges és nagy precizitást kívánó szabásról beszélünk. A belefektetett munka, amíg ezeket kiszabják, megvarrják, összerakják, önmagában is nagy értéket képvisel. Sajnos a koronavírus-válság után nagyon sok kelmekereskedő tönkrement, és majdhogynem lehetetlenné vált beszerezni bizonyos anyagokat, de azt még így sem engedhettük meg magunknak, hogy ne a megfelelő minőségből dolgozzunk: ezeknek a ruháknak – amellet, hogy jól mutatnak – a hathavi forgatást is ki kellett bírniuk. Ha valami nem természetes, hiába világítják meg a világosítók, úgysis kiderül, hogy nem olyan, amilyennek lennie kellene. Indiából, Spanyolországból és Bajorországból, pontosabban Augsburgból tudtam olyan anyagokat rendelni, amilyenekre szükségünk volt (az utóbbi várost azért is tartottam fontosnak megemlíteni, mert évszázadokon keresztül a textilgyártás

központja volt). Ezekre a részletekre különösképpen figyeltem, és nagyon örülök, hogy az eredmény már a plakátokon is látszik.

Előfordult, hogy egy-egy ruhadarabot nagyon hirtelen kellett újra létrehozni, mert az előző egy olyan véres jelenet áldozatává vált, ami nem volt betervezve. Azon is volt vita, hogy mondjuk ha egy balta lefejez valakit vagy beleáll a fejébe, akkor az mit okoz a ruhának. Néha azért könyörögtünk, úgy öljék meg az illetőt, hogy hátba lövik – azt ugyanis meg tudtuk csinálni úgy, hogy utólag a ruhán ne látszódjon. Egy másik probléma abból adódott, hogy a színészeknek nyáron, a negyven fokban szőrmékben, mentékben meg nehéz bársonyokban kellett forgatniuk. Folyton mondogattam nekik, hogy tudom, ez borzasztó, ez rettenes, de jön a tél, és majd milyen jó lesz a sok vastag jelmez. Valóban eltartott télig a forgatás, akkor viszont az derült ki, hogy a hideg időjáráshoz meg semmi nem elég meleg. A nagy szoknyák alá végül teljesen koridegen jégeralsókat, óriás bugyogókat, zoknikat meg csupa hasonló, gyakran mulatságos ruhadarabot kellett felvenni.

Pál D. Attila, a Tündérbert egyik erdélyi szereplője